

Repliker och kommentarer

I den här avdelningen välkomnas kommentarer till tidigare bidrag och korta inlägg med ekonomisk-politisk anknytning

FREDRIK GALLO

”Den globaliserade ekonomins regionala paradox” – en kommentar

”Den globaliserade ekonomins regionala paradox” är ett välkommet och insiktsfullt bidrag i den svenska debatten om regionala industriella centras betydelse för ekonomisk utveckling, inte minst på grund av den vikt som läggs på icke-ekonomiska faktorer inverkan. Jag tycker dock att artikelförfattarna ger en orättvis beskrivning av dagens nationalekonomiska forskning på området och vill därför nyansera bilden något. För helhetens skull lyfter jag också fram några potentiellt negativa effekter av ekonomisk integration och agglomeration utöver dem som tas upp av Berggren, Brulin & Læstadius [1999].

Sant är att frågeställningar rörande lokalisering av produktion och varför vissa typer av industrier koncentreras geografiskt, tills nyligen spelat en väldigt liten roll inom nationalekonomin. En av dem som försökt (och lyckats) råda bot på detta faktum, Paul Krugman, hävdar att den främsta anledningen till dessa tingens ordning varit metodologisk.¹ Under 1990-talet har dock litteraturen

kring handel och lokalisering vuxit kraftigt², dels beroende på teoretiska framsteg, dels beroende på den alltmer fördjupade integration som skett (och sker) i den Europeiska Unionens regi och inom ramen för NAFTA. Några av de mest inflytelserika teoretiska bidragen hittar vi i Krugman [1991a], Krugman & Venables [1995] och Venables [1996a]. Det bärande temat i dessa modeller är att om det finns interna stordriftsfördelar i produktionen är det gynnsamt för varje företag att begränsa tillverkningsplatser till ett fåtal platser och därmed dra nytta av stordriftsfördelarna utifrån serielängd. Om det dessutom är kostsamt att transportera varor mellan regioner kommer företagen att ha incitament att lokalisera produktionen nära stora marknader för att minimera dessa kostnader. En självförstärkande agglomererande process sätter igång eftersom efterfrågan blir högre i regioner där andra företag förlägger sin produktion (förutsatt att företag använder varandras slutprodukter som insatsvaror) eller där

FREDRIK GALLO är doktorand vid nationalekonomiska institutionen, Lunds universitet. Hans forskning inriktar sig speciellt på frågor kring handel och lokalisering.

¹ Krugman [1993].

² I Ottaviano & Puga [1998] finns en lättillgänglig översikt av litteraturen. För en mer omfattande och i teknisk mening mer rigorös genomgång hänvisas till Fujita, Krugman & Venables [1999].

arbetskraften koncentreras. Dessa bakåtriktade länkeffekter förstärks av framåtriktade länkeffekter då konsument- och insatsvaror blir billigare ju fler företag som flyttar till det industriella centret, främst beroende på att transportkostnaderna då undviks. Mot dessa sk centrifugala krafter står centrifugalt verkande krafter som exempelvis intensifierad konkurrens om lokala produktionsfaktorer och därmed stigande faktorpriser. En hårdare konkurrens på varumarknaderna skapar också incitament att flytta från centret till en region med färre konkurrenter eftersom en potentiell "avhoppare" då skulle få relativt stor marknadsstyrka lokalt i den regionen. Vilka krafter som dominerar beror på det inbördes styrkeförhållande som råder mellan graden av stordriftsfördelar, hur viktiga industrins produkter är för konsumenterna eller som insatsvaror för producenterna samt nivån på transportkostnaderna. Ett centralt och återkommande resultat i den nya litteraturen är att ekonomisk integration leder till en ökad koncentration av industriell aktivitet i vissa regioner, medan den industriella basen krymper i andra. För en given nivå på handels- och transportkostnaderna är en sådan utveckling mer trolig ju större skalfördelarna är och ju viktigare varorna är som konsumtions- eller insatsvaror. En längre gången integration förs också fram som en möjlig förklaring till att USA uppvisar en mer geografiskt koncentrerad industristruktur än den Europeiska Unionens medlemsländer.³ Detta har väckt funderingar kring vilka europeiska regioner som riskerar att avindustrialiseras då integrationen inom EU fördjupas. Globalisering i meningen fallande handels- och transportkostnader kan alltså *frigöra* krafter som orsakar ekonomisk agglomeration och står inte i något slags motsatsförhållande till fenomenet. I ärlighetens namn bör det sägas att det teoretiska sambandet inte är monotont. Ju lägre transportkostnaderna är, desto mindre viktiga är de naturligtvis för både konsumenter och före-

tag. Fördelarna med att ligga nära stora marknader minskar således då redan låga handels- och transportkostnader faller och relativa faktorpriser blir i stället avgörande för företagets lokaliseringsbeslut. Det är därför också fullt möjligt att integration kan underminera en regions position som industriellt centrum och bidra till en återindustrialisering av periferin.

Med skalfördelar i produktionen för varje företag och positiva transportkostnader som viktiga ingredienser i den "nya ekonomiska geografin", kan vi nu återvända till frågan varför uppkomsten av regionala skillnader i industristruktur tidigare inte väckt så stort teoretiskt intresse hos nationalekonomer i allmänhet och handelsteoretiker i synnerhet.⁴ I den värld som traditionell handelsteori målar upp är nämligen konstant skalavkastning i produktionen och kostnadsfri transport av varor inom (och oftast också mellan) länder hörstenar. Därmed finns det inga fördelar med att skala upp produktionen på ett fåtal platser samtidigt som det inte heller finns några nackdelar med att ligga långt ifrån vare sig konsumenter eller andra företag. I dessa modeller blir därför frågan var företag lokaliserar sin produktion inom ett och samma land betydelselös. Viktiga bestämningsfaktorer för agglomeration av ekonomisk aktivitet antogs alltså helt sonika bort i den traditionella handelsteorin och därmed försumrades också möjligheten att teoretiskt analysera fenomenet. Vad var då orsaken till dessa starkt förenklande antaganden? Jo, just det faktum att de var starkt förenklande! Tilltagande skalavkastning i

³ Krugman [1991b].

⁴ Detta kan låta märkligt. Är det inte *internationella* skillnader i produktionsstruktur som den traditionella handelsteorin förklarar? Visst är det så, men resultaten beror på exogena skillnader mellan länder vad gäller tex teknologi eller faktortillgångar. Den nya ekonomiska geografin visar att även länder (och regioner) som initialt är *identiska* kan utveckla helt olika industristruktur.

produktionen på *företagsnivå* är inte förenligt med att dessa företag i längden fortsätter ta priser som givna. Och anledningen till att just perfekt konkurrens är den dominerande marknadsstrukturen i den traditionella handelsteoretiska litteraturen beror på de svårigheter som tidigare fanns med att formalisera företags beteende under imperfekt konkurrens. Detta ändrades i och med att teoretiska redskap som förenklar sådan analys utvecklades inom den industriella organisationslitteraturen för att sedermera "importeras" och tillämpas på handelsteorins område. Den avhjälpna bristen på hanterbara analytiska verktyg ledde fram till den nya handelsteorin under 1980-talet och så småningom till den mycket livaktiga forskning som idag pågår kring handel och lokalisering, för närvarande ett av de mest expansiva forskningsområdena inom internationell ekonomi.⁵

Vad kan då det samband mellan ekonomisk integration och agglomeration som beskrivits ovan innebära för svensk del? För att kontrastera den ljusa bild som Berggren, Brulin & Læstadius [1999] ger begränsar jag mig här medvetet enögt till några möjliga negativa konsekvenser, låt vara att aggregeringsnivån är en annan i mitt resonemang⁶. De flesta bedömare skulle antagligen hålla med om att Sverige ur ett geografiskt perspektiv är ett perifert land med en relativt liten inhemsk marknad. Om vi ska tro på vad modellerna från den nya ekonomiska geografien säger oss, finns det alltså en risk att industrier med stordriftsfördelar i produktionen (t ex bil- eller läkemedelsindustrin) flyttar från landet och förlägger verksamheten nära sina stora marknader då handels- och transportkostnaderna faller. För pessimisten eller den bokstavstroende teoretikern ter sig en sådan utveckling än mer sannolik eftersom Sverige tills vidare valt att stå utanför EMU och därför inte integreras fullt ut med de länder som deltar i projektet. Enligt de nya teorierna dominerar de agglomererande krafterna över de centrifugala när handels- och

transportkostnader befinner sig på en intermediär nivå. Därmed är risken större att en liten nation som Sverige förlorar delar av sin industriella bas när ekonomisk integration så att säga "stannar på halva vägen". Exempelvis basunerade förstasidan till *Affärsvärlden* Nr 19, [1999] ut följande: "336 kvar. Nu har 164 av Sveriges 500 största företag flyttat."⁷

Så till en annan möjlig negativ aspekt för regioner eller länder med geografiskt koncentrerade industrier. Historiskt sett har det funnits tillfällen då det teknologiska ledarskapet skiftat mellan nationer eller mellan regioner inom samma land. Exempelvis övertogs Hollands ledande position av England under senare hälften av 1700-talet, medan England i sin tur passerades av USA och Tyskland i början av 1900-talet. En underliggande mekanism som förts fram av Brezis, Krugman & Tsiddon [1993] för att förklara sådana kontinuerliga skift i det teknologiska ledarskapet, är att en ledande nation kan ha så stora fördelar med en existerande teknologi att en ny

⁵ Arkitekterna bakom de nya modellerna talar (inte helt oväntat) själva om en "revolution", se introduktionen till Fujita, Krugman & Venables [1999]. Vidare har det under de senaste åren börjat dyka upp modeller för att förklara ekonomisk tillväxt utifrån ekonomisk agglomeration, resultatet av en fruktbar korsning mellan den endogena tillväxtteorin och den nya ekonomiska geografien. Se Baldwin & Forslid [1999] samt Martin & Ottaviano [1999] för två exempel på sådana modeller.

⁶ Att förklara uppkomsten av regionala industriella centra liknande de italienska och svenska exempel som Berggren, Brulin & Læstadius [1999] redogör för var en av drivkrafterna bakom den nya teoribildningen. Det görs alltså även teoretiska distinktioner mellan agglomeration *inom* och *mellan* länder.

⁷ Därmed inte sagt att de teoretiska samband som redogjorts för här är den huvudsakliga anledningen till besluten att förlägga hela (eller delar av) verksamheten till andra länder. Det finns naturligtvis en uppsjö av bakomliggande faktorer.

och mer lovande produktionsprocess initialt är underlägsen den gamla och därför inte adopteras av ledaren. Mindre framgångsrika nationer har inte samma incitament att hålla fast vid den gamla teknologin och om de istället tar till sig den nya teknologin läggs grunden för ett framtida teknologiskt ledarskap. Att sådan teknologisk bockhoppning mellan regioner kan ske på grund av agglomerationsfördelar som företaget i en geografiskt koncentrerad industri åtnjuter med en väl etablerad teknologi förs fram i ett informellt resonemang av Venables [1996b] och visas i teoretiska modeller av Amiti [1998] och Gallo [1999]. Huvudidén i den senare artikeln är helt enkelt att uppkomsten av en industriell kärna och en mindre industrialiserad periferi skapar regionala skillnader i faktorpriser, vilket gör en ny och exogen given teknologi mer kostsam att adoptera i kärnan än i periferin. Detta kan i sin tur leda till att den nya produktionsprocessen endast är lönsam att adoptera i periferin och det teknologiska ledarskapet skiftar i så fall mellan regionerna. I artikeln visas också att risken ökar att den nya teknologin inte adopteras överhuvudtaget ju större agglomerationsfördelarna är med den gamla teknologin.

Avslutningsvis, vad är då de moderna handelsteoretikernas främsta bidrag till det ämne som sträcker sig åtminstone så långt tillbaka som till von Thürens ”*Der Isolierte Staat*”? Det viktigaste är kanske att ett intressant och spännande forskningsområde som länge försumrats av nationalekonomin är på väg att få sin rättmätiga plats i huvudfåran. Förhoppningsvis kommer därmed andra halvan av det idag giltiga påståendet av Berggren, Brulin & Læstadius [1999, s 342] inom en snar framtid att vara felaktigt:

”Agglomerationseffekter är förvisso inte okända för ekonomer men är i det stora hela..., negligerade i de textböcker som studenterna möter under sina grundexamensstudier inom ekonomiämnet.”

Referenser

- Amiti, M [1998]: ”Regional Specialisation and Technological Leapfrogging”, La Trobe University Discussion Paper A.98.14
- Baldwin, R E & Forslid, R [1999]: ”The Core-Periphery Model and Endogenous Growth: Stabilising and De-stabilising Integration”, kommande i *Economica*.
- Berggren, C, Brulin, G & Laestadius, S [1999]: ”Den globaliserade ekonomins regionala paradox”, *Ekonomisk Debatt*, årg 27, nr 6, s 335–347.
- Brezis, E, Krugman, P & Tsiddon, D [1993]: ”Leapfrogging in International Competition: A Theory of Cycles in National Technological Leadership”, *American Economic Review*, vol 83, s 1211–1219.
- Fujita, M, Krugman, P & Venables, A [1999]: ”The Spatial Economy. Cities, Regions, and International Trade”, MIT Press, Cambridge, MA.
- Gallo, F [1999]: ”Increasing Returns, Input-Output Linkages and Technological Leapfrogging”, opublicerat manuskript, nationalekonomiska institutionen, Lunds universitet.
- Krugman, P [1991a]: ”Increasing Returns and Economic Geography”, *Journal of Political Economy*, vol 99, s 483–499.
- Krugman, P [1991b]: ”Geography and Trade”, MIT Press, Cambridge, MA.
- Krugman, P [1993]: ”On the Relationship between Trade Theory and Location Theory”, *Review of International Economics*, vol 1, s 110–122.
- Krugman, P & Venables, A [1995]: ”Globalization and the Inequality of Nations”, *Quarterly Journal of Economics*, vol 110, s 857–880.
- Martin, P & Ottaviano, G [1999]: ”Growing Locations: Industry Location in a Model of Endogenous Growth”, *European Economic Review*, vol 43, s 281–302.
- Ottaviano, G & Puga, D [1998]: ”Agglomeration in the global economy: A survey of the new economic geography”, *The World Economy*, vol 21, s 707–731.
- Venables, A [1996a]: ”Equilibrium Locations Of Vertically Linked Industries”, *International Economic Review*, vol 37, s 341–359.
- Venables, A [1996b]: ”Localization Of Industry And Trade Performance”, *Oxford Review of Economic Policy*, vol 12, s 52–60.